

Атлас видів мохоподібних – кандидатів до нового Європейського Червоного списку

У видавництві «Белорусская наука» (Минск, 2017) вийшла з друку книга англійською мовою «Atlas of Rare and Threatened Bryophytes of Eastern Europe as Candidates to New European Red List» (Атлас рідкісних та зникаючих мохоподібних Східної Європи як кандидатів до нового європейського червоного списку), автором якої є відомий білоруський бріолог, кандидат біологічних наук Олег Мечиславович Масловський. До книги включено карти і описи поширення та екології 376 видів мохоподібних. Місцезнаходження цих видів показано на 336 кольорових картах. За твердженням автора ці види мохоподібних є найрідкіснішими та знаходяться під загрозою зникнення на території Східної Європи. Тому головною ідеєю підготовки і публікації цього атласу була характеристика даних видів, оскільки вони є реальними кандидатами на включення їх до нового видання Червоної книги європейських бріофітів, яке готується європейськими бріологами.

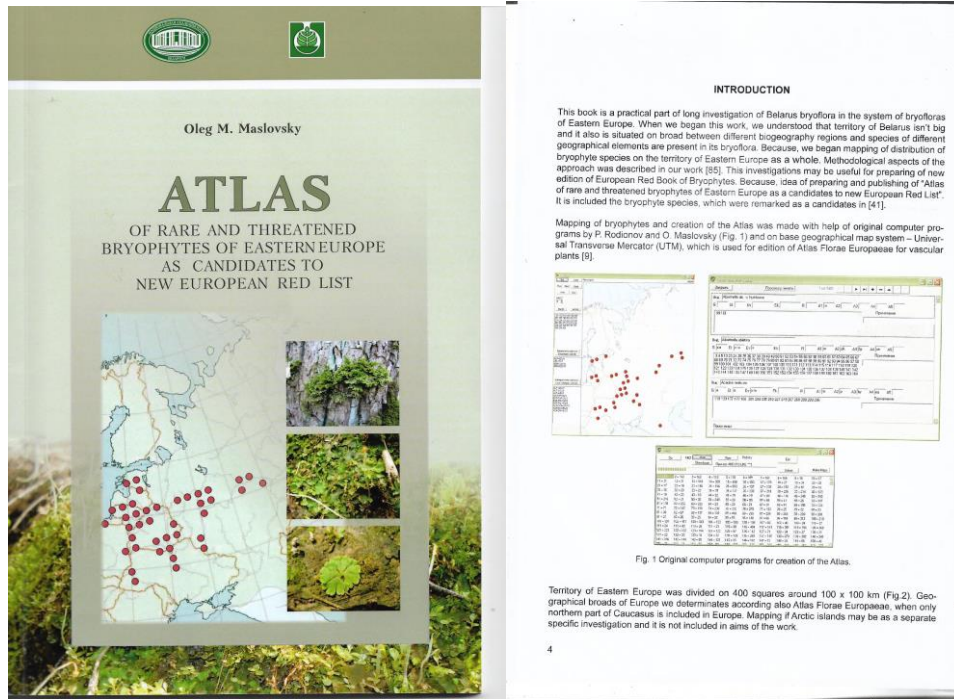
Автор наголошує, що ця книга є практичною частиною дослідження бріофлори Білорусі у системі бріофлори Європи. Але оскільки територія Білорусі розташовується між різними біогеографічними східноєвропейськими регіонами і її бріофлору презентують різні географічні елементи, тому було проведено картографування усієї території Східної Європи в цілому.

Для картування бріофітів і створення атласу було використано оригінальну комп'ютерну програму, розроблену П.Родіоновим і О. Масловским, та базу системи географічних карт – Universal Transverse Mercator (UTM), яка використовувалася при створенні Атласу флори судинних рослин Європи. Для повноти та для підвищення якості відображення матеріалів узагальнюючих досліджень територія Східної Європи була поділена на 400 квадратів розміром 100 x 100 км. При цьому географічні межі Європи автор визначав відповідно до вимог Атласу флори судинних рослин Європи. Крім того, до Європи умовно було включено північну частину Кавказу. Щодо арктичних островів, то автор вважає їх дуже специфічними, відокремленими від материкової частини, і тому в роботу вони не включалися.

Під час виконання важких робіт над змістом та наповненням атласу конкретними бріологічними матеріалами використовувалася комп'ютерна база даних, яка включала понад 80 тис. місцезнаходжень (квадратів) поширення видів мохоподібних. Таку ж кількість містить і створений атлас. Крім матеріалів автора публікації, база даних включає також результати польових досліджень бріологів Білорусі, України, Росії та Литви, а також матеріали з понад 700 літературних джерел.

Використано та узагальнено матеріали 160 основних літературних джерел щодо флори мохоподібних колишнього СРСР, Білорусі, України, Карпатського регіону, Криму, Литви, Латвії, Естонії, Молдови, Росії, зокрема її арктичної, північної і середньоевропейської частин, Карелії та окремих результатів бріологічних досліджень країн і регіонів Червоної книги. Більша частина опублікованих матеріалів, саме основної літератури, наводиться в кінці атласу.





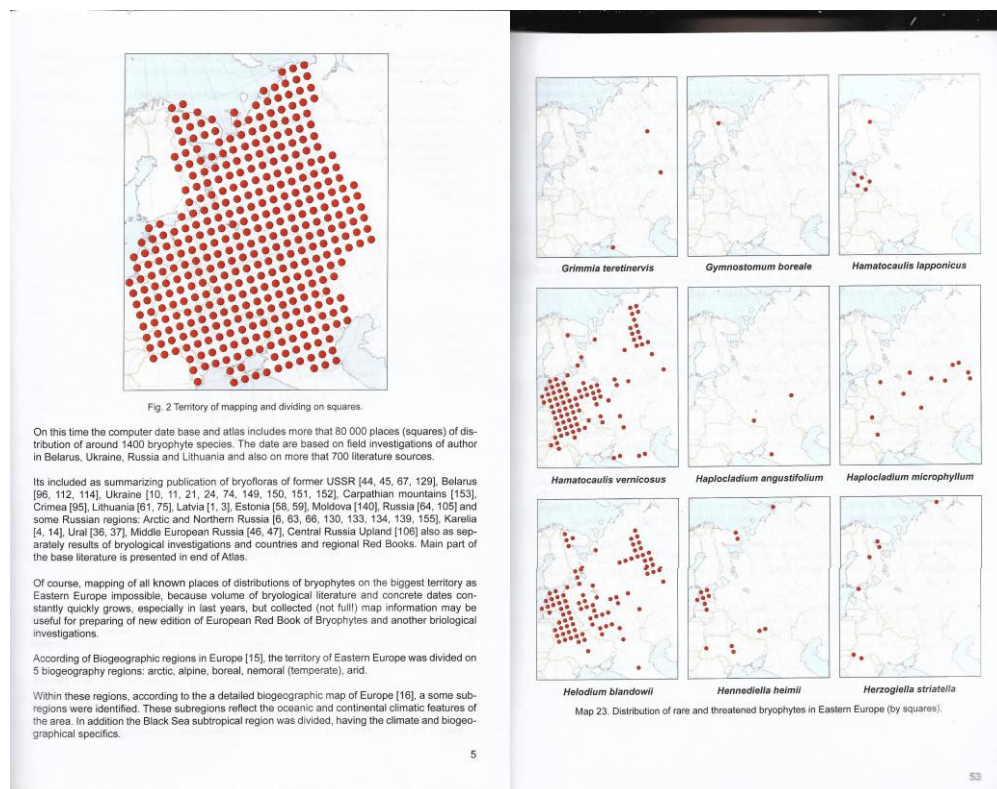
Автор попереджає, що відобразити усі місцезростання бріофітів на території Східної Європи неможливо, оскільки обсяг бріологічної літератури, конкретні дати знахідок, їх кількість постійно змінюються переважно у бік зростання, особливо в останні роки, але зібрана (нині не повна!) картографічна інформація може бути корисною для підготовки нового видання Червоної Книги Європейських бріофітів та для інших бріологічних досліджень.

Для характеристики запропонованих рідкісних видів відповідно до біогеографії регіонів Європи територія Східної Європи поділена на 5 біогеографічних регіонів: арктичний, альпійський, бореальний, неморальний (температний) та аридний. Межі цих регіонів прийняті відповідно до детальної карти Європи, деякі ж субрегіони були визначені автором. Ці субрегіони відображають особливості території з океанічним або континентальним кліматом. Відповідно до кліматичної та біогеографічної специфіки було додатково виділено субтропічний біогеографічний чорноморський регіон.

Для аналізу особливостей поширення бріофітів автором були використані такі регіони і субрегіони:

- арктичний;
- альпійський (субрегіони – захід Кольського півострова, Урал, Карпати, північна частина передгір'я Кавказу);
- бореальний (субрегіони – Карелія, країни Балтії, північно-західна Білорусь і північно-західна Росія, північно-східна Білорусь, східна частина тайгової зони Росії);
- неморальний або температурний (субрегіони – західний, центральний та східний);
- аридний (субрегіони – західний і прикаспійський);
- чорноморський.

Назви видів мохоподібних у атласі подані відповідно до вимог Червоної Книги Європейських бріофітів. Для кожного виду вказується географічний елемент: арктичний, аркто-альпійський, альпійський, бореально-альпійський, бореальний, бореально-неморальний, неморальний, аридний та космополітний. Автор підкреслює, що система географічних елементів відображає сучасне поширення видів на основі даних лише на території Східної Європи.



Додаткові дослідження території усїєї Європи та інших континентів дадуть можливість скорегувати віднесення конкретного виду до певного елемента.

Крім вказівок щодо поширення виду у регіонах та субрегіонах Східної Європи, автор окремо вказує на наявність (або відсутність) та на поширення виду мохоподібних на території Білорусі.

Для кожного виду мохоподібних, внесеного до атласу, подана інформація щодо типу субстрату (грунт, камінь, дерево, розкладена деревина, вода, екскременти), оптимум трофності (оліготроф, оліго-мезотроф, мезотроф, ев-мезотроф, мезо-евтроф, евтроф) і вологості (ксерофіт, ксеро-мезофіт, мезофіт, мезо-гігрофіт, гігрофіт, гідрофіт).

З регіонів і субрегіонів території України до атласу запропоновано внести 31 вид антоцеротових і печіночників та 126 видів мохів. Це більше ніж включено до Червоного списку мохоподібних України, у якому нараховується 123 види (22 види печіночників і 101 вид мохів).

Таким чином, матеріали атласу сприяють критичному уточненню видового складу мохоподібних при рекомендації їх до включення як у природоохоронні документи кожної з країн Східної Європи, так і до природоохоронних документів Європи.

Бойко М.Ф.